

## آثار امر به معروف و نهی از منکر

(زهرا دیلمی)<sup>۱</sup>

### چکیده:

امر به معروف و نهی از منکر یعنی امر کردن به کارهای خوب و نیک و نهی از منکر بازداشتن از کارهای بد و قبیح این فریضه بسیار حیاتی و تأثیرگذار در منظومه معارف اسلامی و عامل اصلی در ترویج و تحکیم واجبات دیگر است که همه انبیاء و اولیاء الهی و صالحان، به ویژه پیامبر اسلام (ص) و ائمه معصومین (ع) آیین یکتا پرستی و حق مداری با امر به نیکی ها و نهی از بدی ها ترویج می کردند، آنان همیشه هشدار داده اند که با ترک این دو واجب مهم ستمگران بر جامعه حاکم می شوند و زشتی و پلیدی، همه جا را فرا خواهد گرفت و تر و خشک، خوب و بد با هم می سوزند، بنابراین برای اهمیت این دو واجب الهی و تبیین شیوه های صحیح آن، وظیفه ای است باید در قالب های گوناگون به آن پرداخته شود و آثار معنوی و مادی که امر به معروف و نهی از منکر در جامعه دارد را بیان کرد تا تمام افراد یک جامعه اهمیت آن را درک کرده و برای انجام آن از یکدیگر سبقت بگیرند و زمینه سازی برای ایجاد یک جامعه اسلامی فراهم آید.

### کلید واژه: آثار، امر، معروف، منکر، نهی

---

۱. سطح دو، مرکز حضوری حوزه خواهران حضرت زینب (س) امیدیه  
(Zahra dylmy@gmail.com)

## مقدمه:

امر به معروف و نهی از منکر در اسلام جایگاه والایی دارد و در ردیف واجبات قرار داده شده و ترک آن از محرمات است. پایداری و بقای دینی از این امر مهم نیرو می گیرد و فراموشی آن باعث از بین رفتن تمام ارزشهای دینی در جامعه می شود زیرا امر به معروف و نهی از منکر را زیر بنای عرصه های اجتماعی، اخلاقی، مذهبی، اعتقادی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و نظامی و... می دانند.

در اهمیت این اصل آیات و روایات فراوانی وارد شده است.

براساس پژوهش هایی که انجام شده نتیجه گرفته می شود که مردم شناخت کافی از این فریضه ندارند و بسیاری از مشکلات جامعه امروز ما ناشی از همین کم توجهی و فراموشی این امر مهم است که حتی باعث فساد اجتماعی هم شده است.

لازم است افراد جامعه را به معارف و احکام دین و ترغیب و تشویق به بندگی خداوند آگاه کرد. که بر این اساس در این مقاله می خواهیم به آثار امر به معروف و نهی از منکر بپردازیم که شامل آثار معنوی- اجتماعی- اقتصادی و روانی می شود.

در این زمینه پژوهش های فراوانی انجام شده که از جمله این پژوهش ها:

۱. کتاب آموزش ملی امر به معروف و نهی از منکر (محمد اسحاق مسعود- چاپ سوم- ۱۳۹۱) که این آموزش در سه سطح مقدماتی- تکمیلی- تخصصی تبیین و ارائه شده تا مردم با توجه به میزان تحصیلات و آگاهی های خود از آن استفاده کنند.

۲. کتاب امر به معروف و نهی از منکر در آثار است و شهید آیت .. مطهری (حسین جوادی نیا- چاپ یازدهم- بهمن ۱۳۹۶) که شامل مباحثی از استاد شهید مطهری است که مجموعه نفیس و مصداق یک کار موضوعی قابل قبول در آثار ایشان است.

۳. مقاله بررسی تطبیقی آثار و نتایج اخلاقی و تربیتی امر به معروف و نهی از منکر در قرآن و نهج البلاغه (خوشدونی فراهانی احمد ۱۳۹۸)

اگر بخواهم این مقاله را به صورت خلاصه بیان کنیم:

امر به معروف و نهی از منکر از فریضه های واجب در اسلام است که در اهمیت آن می توان به قرار گرفتن این دو عمل در فروع دین اشاره کرد که اگر کسی منکر آن دو شود جزء کفار شمرده خواهد شد. در دین اسلام تاکید شده است که حتما عده ای از مردم باید امر به معروف کنند و چنانچه منکر مشاهده کردند باید تذکر دهند و این یک اصل تربیتی در یک جامعه اسلامی است.

۴. مقاله بررسی احکام فقهی امر به معروف و نهی از منکر از منظر مذاهب امامیه و شافعیه (امیری، حمزه، ۱۳۹۶): این مقاله به یکی از واجبات دین اسلام می پردازد که اهمیت آن مورد اتفاق علماء اسلام و مذاهب مختلف آن از جمله شیعه و سنی می باشد که عقیده دارند انجام این واجب نقش بسزایی در جامعه دارد از جمله حفظ ثبات جامعه و صیانت از ارزش های الهی در جامعه است اصل دین از بین می رود که علماء دین عقیده دارند چنانچه اصل اسلام در خطر باشد واجب است انسان جان خود را فدا کند تا به وظیفه خود که امر به معروف و نهی از منکر است عمل کند.

روش مقاله توصیفی است و به صورت کتابخانه ای گرد آوری شده است.

## مفهوم شناسی

**۱. مفهوم آثار:** آثار جمع اثر اثر است و به معنای نشانه ها- علامات و چیزهایی که از

کسی به جا مانده است می باشد. این کلمه در آیات قرآن به همین معنا آمده است به

عنوان مثال می فرماید: (( إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلُّ شَيْءٍ

أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ ))<sup>۲</sup>

---

۱. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، ص ۱۰۰

۲. یاسین: ۱۲

بی تردید ما مردگان را زنده می کنیم و آنچه را پیش فرستاده اند و [خوبی ها و بدی های] بر جا مانده از ایشان را ثبت می کنیم و همه چیز را در کتابی روشن [که اصل همه کتاب هاست و لوح محفوظ است] بر شمرده ایم.

**۲. مفهوم امر:** امر به معنای مطالبه و درخواست چیزی است که جمع آن اوامر است و در عنوان امر به معروف و نهی از منکر همین طلب و خواستن مورد نظر است چه با لفظ امر بیاید مانند: ((أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ))<sup>۱</sup> چه با صیغه امر باشد مانند: ((أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَأَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ))<sup>۲</sup> بنابراین منظور از امر یعنی طلب چیزی خواه با اظهار قلبی باشد یا با زبان و گفتار و ویا عمل و رفتار.

**۳. مفهوم معروف:** معروف از نظر لغوی یعنی شناخته شده که از این رو کارهای خوب در گروه معروف قرار می گیرند. معروف اسمی است برای هر کار خوبی که از نظر عقل و شرع مورد تأیید باشد به عبارت دیگر هر کاری که عقل و شرع آن را خوب بدانند معروف است.

معروف کار یا گفتاری است که شریعت آن را تصدیق و مطابق عقل و فطرت سالم باشد پس هر کاری که خدا و رسول خدا(ص) به آن امر فرموده اند و موجب قرب به خداوند و انسانیت و معنویت شود معروف می نامند مانند: جهاد-ایثار-صداقت-محبت-سخاوت-علم-حیا-حجاب و...<sup>۳</sup> بنابراین آنچه از مطالب فوق فهمیده می شود این است که امر به معروف یعنی دستور دادن یا توصیه کردن از سوی فرد مسلمان به دیگران به انجام آنچه که از نظر عقل و شرع اسلام خوب در نظر گرفته شود.

**۴. مفهوم نهی:** نهی در مقابل امر می آید یعنی طلب ترک واجتناب و باز داشتن از چیزی یا کاری می باشد چه این مطالبه با عمل و رفتار باشد و یا با لفظ نهی باشد مانند: ((إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى

---

۳. اعراف: ۲۹

۴. لقمان: ۱۷

۱. خرمشانی، ابراهیم، امر به معروف و نهی از منکر، ص ۱۴ و ۱۵

عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ))<sup>۱</sup> یا با صیغه نهی آمده باشد مانند: ((لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ))<sup>۲</sup> وَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ))<sup>۳</sup>

## ۵. مفهوم منکر: منکر به معنای ناشناس است به این ترتیب کارهای زشت در گرو منکر

قرار می گیرند. هر عملی که عقل سالم و شرع آن را زشت و قبیح و نادرست بدانند منکر می نامند. همه ی کار های ناپسند که مکروه شمرده می شوند در شرع از منکرات شرعی هستند گرچه انجام کارهای مکروه حرام نیست و عقاب ندارد ولی دارای زیان های جزئی هستند که شارع انجام آنها را از منکرات می داند.<sup>۳</sup> بنابراین نهی از منکر یعنی دستور دادن یا توصیه کردن ازسوی فرد مسلمان به دیگران برای انجام ندادن آنچه از نظر عقل و شرع اسلام بد و قبیح است.

---

۲. عنکیوت: ۴۵

۳. حجرات: ۱۱

۱. خرمشانی، ابراهیم، امر به معروف و نهی از منکر، ص ۱۴ و ۱۵

## ۴-۳. بهره مندی از پاداش بزرگ الهی:

خداوند متعال وعده ی پاداش بزرگ را به امرین به معروف داده است: {لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا أَمْرٌ بَصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ مَنكَرٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَ مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نَدْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا}¹.

در بسیاری از رازگویی و سخنان در گوشه آنها خیری نیست جز (رازگویی) انهایی که دستور صدقه یا کتر نیک یا اصلاح در میان مردم دهند، و هر که برای طلب خشنودی خداوند چنین کند به زودی او را پاداش بزرگ خواهیم داد. چرا که هر کسی که هدایت جامعه ی اسلامی را در نظر بگیرد و تلاش کند خداوند متعال هم نصرت خود را و هم عنایات خاصه ی خود را شامل او می گرداند.

## ۵-۳ افزایش روحیه ی انتقاد پذیری و مقابله با فرهنگ چاپلوسی:

به دلیل اینکه عموماً روحیه چاپلوسی از ترس یا طمع نشأت میگیرد و حال آنکه افراد آمر به معروف و ناهی از منکر به دلیل فعل امر روحیه ی انتقادپذیری بالاتری پیدا میکنند و به فکر منافع شخصی خود نیستند و صلاح جامعه را میبینند که از مصادیق آن میتوان به تذکر دادن به دوستان خود اشاره کرد که در روایاتی از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است که {أَحِبَّ اخْوَانِي أَلِيَّ مَنْ أَهْدَى أَلِيَّ عَيُوبِي} بهترین دوستان من کسی است که عیب های مرا به خودم هدیه کند. و فرمودند منظور از هدیه کند یعنی آنچنان با بیان زیبا و با دلسوزی مطرح کند که انسان مانند هدیه گرفتن از شنیدن عیب هایش خوشحال شود.

---

۱. نساء: ۱۱۴

۲. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ج ۲، ص ۶۳۹

## ۴. آثار اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر

### ۴-۱ برقراری عدالت اجتماعی:

اگر آحاد مردم بر اجرای احکام عدالت گستر اسلام نظارت جدی کنند و زمینه‌ی فراگیری آن را فراهم سازند میبینیم که هر آنچه جامعه‌ی اسلامی از رفاه و آسایش نیازمند بود را در نزد خود مهیا میدید چرا که امر به معروف اگر در جامعه به درستی و در راستای منافع اجتماعی شکل بگیرد شاهد کم و کاستی‌ها نمی‌بودیم. در حدیثی امیرالمومنین علی (علیه السلام) میفرماید: {امر به معروف و نهی از منکر با برگرداندن این مظالم به صاحبان اصلی آن و مخالفت ستمگر همراه است. همچنین تقسیم عادلانه‌ی بیت المال و غنایم را در پی دارد و صدقات مالیات‌های شرعی از جاهای لازم گرفته شده و در جای حق و مناسب مصرف میشود.<sup>۱</sup>

### ۴-۲ امنیت اجتماعی:

هر جامعه‌ای برای پیشرفت خود به آرامش و امنیت داخلی و خارجی نیازمند از مهمترین آثار اجتماعی امر به معروف و نهی از منکر حفظ امنیت می‌باشد که سایر آثار اجتماعی این واجب مثل وحدت جامعه، اجرای احکام جامعه، پیشرفت و آبادانی جامعه، سازندگی جامعه و ... همه در راستای برقرار شدن امنیت در جامعه قرار میگیرد و بقای آنها به ایجاد امنیت مرتبط می‌باشد. امام باقر (علیه السلام) درباره‌ی تاثیر امر به معروف و نهی از منکر در امنیت اجتماعی میفرماید: {به وسیله امر به معروف و نهی از منکر راه‌ها ایمن میگردد و ... از دشمنان انتقام گرفته میشود.<sup>۲</sup>

---

۱. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۱ ص ۳۰

۱. همان صفحه ۵۹

## ۴-۳ انسجام و بقای جامعه و وحدت آن:

انسان های یک جامعه همانند سرنشینان یک کشتی هستند ، که همه یک سرنوشت را خواهند داشت. صرفنظر از قوانین و مقرراتی که توسط ناخدای کشتی به آنها ابلاغ میشود ، به طور طبیعی حق دارند و موظفند از اموری که ممکن ایست آنها را در کتم دریا جای دهد شدیداً خودداری کنند و جهت حفظ کشتی و مسافران از خطرات کوشش نمایند.

قرآن کریم در سوره آل عمران در آغاز انسان را به وحدت اجتماعی از پرتو اعتصام به حبل الله دعوت میکند و به دنبال آن وظیفه نظارت همگانی را مطرح می نماید استفاده میشود که اگر امر به معروف و نهی از منکر نباشد ، عوامل مختلفی که دشمن بقای وحدت اجتماعی هستند ، همچون مودبانه از درون ریشه های اجتماعی را میخورند و آن را متلاشی میسازد . پس نتیجه میگیریم حفظ وحدت اجتماعی بدون در نظر گرفتن نظارت عمومی میسر نیست.

## ۴-۴ تضعیف جبهه ی نفاق:

خداوند عالم برنامه ی منافقان که سعی بر تضعیف جامعه ی اسلامی دارند را برملا میکند. در قرآن آمده که: {المنافقون و المنافقات بعضهم من بعض یا مرون بلمنکر و ینهون عن المعروف و یقبضون ایدیهم نسوا لله فلینسیهم ان المنافقین هم الفاسقون} <sup>۱</sup>

مردان و زنان منافق همانند یکدیگرند به کار بد فرمان میدهند و از کار نیک باز میدارند و از انفاق در راه خدا امساک میورزند ، خدا را فراموش کردند و خدا آنها را محروم کرد یقیناً منافقانند که فاسقند.

در توضیح بیشتر اینکه منافقان امر به منکر و نهی از معروف میکنند ولی هرگاه مومنان بتوانند برعکس منافقان امر به معروف و نهی از منکر کنند بر گروه منافقان غلبه پیدا میکنند و پیروز میشوند .

---

۲. توبه: ۶۷

پس در نتیجه اگر جامعه ی اسلامی به این دو فریضه مهم امر به معروف و نهی از منکر اهمیت دهند و گسترش پیدا کند این گونه میتوان گفت که مومنان هم میتوانند با جبهه ی نفاق مبارزه کنند و آن را تضعیف کنند.

## **نتیجه گیری:**

امر به معروف و نهی از منکر یک فریضه است که در این نوشته به بعضی از آثار و ابعاد آن اشاره شده است مانند بعد فردی ، بعد اقتصادی و... که در تمام جوامع بشری جاری و ساری است و ترک این عمل عواقب جبران ناپذیری را به دنبال دارد هر چند این امکان وجود داشت تا آثار انجام این واجب الهی را که فقط مخصوص جامعه اسلامی نیست و در سایر کشورهای دیگر غیرمسلمان انجام میشود را بعنوان مصادیق مهم آورد.

## **فهرست منابع:**

۱. قرآن کریم، مترجم: مشکینی
۲. نهج البلاغه، مترجم، جعفری، محمدتقی
۳. دهخدا. علی اکبر. لغت نامه. موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران. نوبت چاپ دوم . نوبت چاپ ۱۳۷۷
۴. حرعاملی. محمد بن حسن. وسایل الشیعه. موسسه چاپ و انتشارات کتابچی. نوبت چاپ دهم . نوبت چاپ ۱۳۸۶
۵. کلینی. محمد بن یعقوب. الکافی. موسسه چاپ و انتشارات دارالثقلین. نوبت چاپ چهارم . نوبت چاپ ۱۳۹۳
۶. مجلسی . محمد باقر . بحارالانوار . موسسه چاپ و انتشارات اسلامیه . نوبت چاپ چهارم . نوبت چاپ ۱۳۸۶

۷. طوسی . محمد بن حسن . تهذيب الاحكام . موسسه چاپ و انتشارات صدوق . نوبت چاپ اول .  
نوبت چاپ ۱۳۷۶
۸. پاینده . ابوالقاسم . نهج الفصاحه . موسسه چاپ و انتشارات پارسایان . نوبت چاپ اول . نوبت  
چاپ ۱۳۸۸
۹. میرباقری . ابراهیم . ترجمه تفسیر مجمع البیان . موسسه چاپ و انتشارات فراهانی . نوبت چاپ  
اول . نوبت چاپ ۱۳۵۰
۱۰. احسان بخش . صادق . آثارالصادقین . موسسه چاپ و انتشارات ستاد نماز جمعه . نوبت چاپ  
اول . نوبت چاپ ۱۳۷۳
۱۱. طباطبایی . سیدمحمد حسین . المیزان . موسسه چاپ و انتشارات امیرکبیر . نوبت چاپ پنجم  
. نوبت چاپ ۱۳۷۸
۱۲. امینی . ابراهیم . مهمترین واجب فرموش شده . چاپ بوستان کتاب . نوبت چاپ پنجم . نوبت  
چاپ ۱۳۹۶
۱۳. نوری طبرسی . میرزا حسین . مستدرک الوسائل . چاپ و انتشارات آل البيت . نوبت چاپ اول .  
نوبت چاپ ۱۳۶۹
۱۴. اشهردی و عبدوس. محمد مهدی و محمد . فرازهایی برجسته از سیره امامان شیعه . موسسه  
چاپ و انتشارات بوستان کتاب . نوبت چاپ سوم . نوبت چاپ ۱۳۷۵